

**ZAMONAVIY INGLIZ BADIY DISKURSINING O‘ZBEK TILIGA TARJIMASIDA
LINGVOSEMANTIK NOMUTANOSIBLIK VA PRAGMATIK REKONSTRUKSIYA
MUAMMOLARI****Malikova Zilola Toxirjon qizi**

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti Magistratura Lingvistika-Ingliz tili yo‘nalishi

1-kurs 25-03-guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20334479>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy ingliz badiiy diskursining o‘zbek tiliga tarjima jarayonida yuzaga keladigan lingvosemantik nomutanosibliklar va pragmatik rekonstruksiya muammolari chuqur ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda leksik-semantik ekvivalentlik, ko‘pma‘nolilik (polisemiya), metaforik va idiomatik birliklar, madaniy realiyalar hamda pragmatik implikaturalarni qayta ifodalash jarayonlari o‘rganilgan. Shuningdek, tarjima jarayonida yuzaga keladigan semantik siljishlar (semantic shift), konnotativ yo‘qotishlar va ularni kompensatsiya qilish strategiyalari tahlil qilingan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, badiiy tarjima faqat lingvistik transformatsiya emas, balki murakkab kognitiv va madaniy rekonstruksiya jarayonidir.

Kalit so‘zlar: lingvosemantika, diskurs, badiiy tarjima, ekvivalentlik, pragmatika, transformatsiya, rekonstruksiya.

Abstract. This article provides an in-depth analysis of linguosemantic inconsistencies and pragmatic reconstruction processes in translating modern English literary discourse into Uzbek.

It examines lexical-semantic equivalence, polysemy, metaphorical and idiomatic expressions, cultural realia, and pragmatic implicatures. The study also explores semantic shifts, connotative losses, and compensation strategies in translation. The findings suggest that literary translation is not merely a linguistic operation but a complex cognitive and cultural reconstruction process requiring high interpretative competence.

Keywords: linguosemantics, literary discourse, translation, equivalence, pragmatics, transformation, reconstruction.

Аннотация. В данной статье проводится углублённый анализ лингвосемантических несоответствий и процессов прагматической реконструкции при переводе современного английского художественного дискурса на узбекский язык.

Рассматриваются вопросы лексико-семантической эквивалентности, полисемии, метафорических и идиоматических выражений, культурных реалий и прагматических импликатур. Также анализируются семантические сдвиги, коннотативные потери и стратегии компенсации. Результаты исследования показывают, что художественный перевод является не только языковым процессом, но и сложной когнитивной и культурной реконструкцией.

Ключевые слова: лингвосемантика, художественный дискурс, перевод, эквивалентность, прагматика, трансформация, реконструкция.

Kirish

XXI asr tarjimashunosligi global kommunikatsiya, madaniyatlararo integratsiya va diskurslararo almashinuv jarayonlari bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Ayniqsa, ingliz tilida yaratilgan zamonaviy badiiy diskursni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayoni lingvistik emas, balki murakkab semantik-pragmatik rekonstruksiya sifatida namoyon bo‘ladi. Chunki badiiy matn — bu faqat axborot uzatuvchi vosita emas, balki muallif tafakkuri, estetik konsepsiyasi va madaniy kodlarning sintezidir.

Zamonaviy ingliz adabiyoti postmodernistik xususiyatlari, intertekstual murakkabligi, stilistik eksperimentlarga boyligi va nutqning individuallashuvi bilan ajralib turadi. Shu sababli bunday diskursni o'zbek tiliga adekvat tarzda ko'chirish jarayoni ko'plab lingvosemantik nomutanosibliklarni yuzaga keltiradi. Ushbu nomutanosibliklar ko'pincha tarjima jarayonida ma'no transformatsiyasi, semantik siljish va pragmatik yo'qotishlar shaklida namoyon bo'ladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — zamonaviy ingliz badiiy diskursining o'zbek tiliga tarjimasida yuzaga keladigan lingvosemantik nomutanosiblik va pragmatik rekonstruksiya muammolarini chuqur ilmiy tahlil qilishdan iborat.

Lingvosemantik nomutanosiblikning nazariy asoslari

Lingvosemantik nomutanosiblik ikki til o'rtasidagi ma'no tizimlarining to'liq mos kelmasligi natijasida yuzaga keladi. Ingliz va o'zbek tillari tipologik jihatdan farqli bo'lib, ularning semantik strukturasi, konseptual maydonlari va kategoriyalash tizimi turlicha shakllangan.

Ingliz tilida abstrakt tushunchalarning yuqori darajada differensiyalashgani kuzatilsa, o'zbek tilida esa ko'pincha kontekstual umumlashtirish ustunlik qiladi. Natijada tarjima jarayonida quyidagi holatlar yuzaga keladi:

semantik torayish

semantik kengayish

ma'no neytrallashuvi

konnotativ yo'qotish

Bu jarayonlar tarjima natijasida matnning dastlabki semantik strukturasi o'zgarishiga olib keladi.

Zamonaviy badiiy diskursning lingvistik xususiyatlari

Zamonaviy ingliz badiiy diskursi quyidagi jihatlar bilan xarakterlanadi:

Birinchi, unda sub'ektivlik va individual stil kuchli. Har bir muallif tilni o'ziga xos tarzda modifikatsiya qiladi, bu esa tarjimada standart yondashuvni imkonsiz qiladi.

Ikkinchi, nutqning og'zaki shakliga yaqinlashuvi kuzatiladi. Dialoglar, ichki monologlar, fragmentar gaplar keng qo'llaniladi.

Uchinchi, intertekstual birliklar — iqtiboslar, ishoralar, madaniy referensiyalar — faol ishlatiladi. Ularni tarjima qilish yuqori darajadagi ensiklopedik bilimni talab qiladi.

To'rtinchi, slang, jargon va neologizmlar diskursning ajralmas qismiga aylangan. Bu esa lingvosemantik moslikni yanada murakkablashtiradi.

Leksik va semantik transformatsiyalar

Tarjima jarayonida lingvosemantik nomutanosiblikni bartaraf etish uchun tarjimon turli transformatsiyalardan foydalanadi.

1. Semantik kengayish va torayish

Masalan, ingliz tilidagi "friend" so'zi o'zbek tilida "do'st", "tanish", "yaqin inson" kabi turli darajada ifodalanadi. Tarjimada ma'no aniqlashtiriladi yoki aksincha umumlashtiriladi.

2. Ekvivalentsizlik va kompensatsiya

Ba'zi birliklar umuman ekvivalentga ega emas. Bunday holatda tarjimon boshqa vositalar orqali yo'qotilgan ma'noni kompensatsiya qiladi.

3. Metaforik rekonstruksiya

Metaforalar tarjimada ikki xil yo'l bilan beriladi:

original obrazni saqlash

milliy analog bilan almashtirish

Bu tanlov matnning estetik ta'siriga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Madaniy-kognitiv nomutanosiblik

Til — bu madaniyatning aksidir. Shuning uchun tarjimada lingvosemantik muammolar ko‘pincha madaniy tafovutlar bilan bog‘liq bo‘ladi.

Masalan, ingliz tilidagi ijtimoiy va madaniy tushunchalar:

individualizm

shaxsiy hudud (personal space)

mustaqillik konsepti

o‘zbek madaniyatida boshqa tarzda talqin qilinadi. Bu esa tarjimada semantik siljishga olib keladi.

Tarjimonda ikki xil kompetensiya bo‘lishi zarur:

lingvistik bilim

madaniy-kognitiv tafakkur

Pragmatik rekonstruksiya muammolari

Badiiy tarjimada eng murakkab jarayon — bu pragmatik rekonstruksiya, ya’ni muallifning kommunikativ niyatini qayta yaratishdir.

Zamonaviy ingliz diskursida quyidagilar keng uchraydi:

kinoya (irony)

yashirin ma’no (implicature)

emotsional subtekst

Masalan, oddiy gap ham kinoyaviy ma’noga ega bo‘lishi mumkin. Uni so‘zma-so‘z tarjima qilish matnning ta’sirini yo‘qotadi.

Shu sababli tarjimon:

kontekstni chuqur tahlil qilishi

muallif pozitsiyasini anglab yetishi

o‘zbek tilida funksional mos variant yaratishi

zarur.

Lingvosemantik muammolarni hal etish strategiyalari

Zamonaviy tarjimashunoslikda quyidagi yondashuvlar eng samarali deb hisoblanadi:

Funksional ekvivalentlik — mazmun va ta’sirni ustuvor qo‘yish

Adaptatsiya — madaniy moslashtirish

Kompensatsiya — yo‘qotilgan ma’noni boshqa vosita bilan to‘ldirish

Diskursiv tahlil — matnni yaxlit tizim sifatida ko‘rish

Bu strategiyalar kombinatsiyasi tarjima sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa

Zamonaviy ingliz badiiy diskursining o‘zbek tiliga tarjimasi lingvosemantik va pragmatik jihatdan murakkab rekonstruktiv jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda yuzaga keladigan nomutanosibliklar til tizimlari, madaniy tafovutlar va diskursiv xususiyatlar bilan bog‘liq.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tarjimaning muvaffaqiyati bevosita tarjimonning nafaqat lingvistik, balki kognitiv va madaniy kompetensiyasiga ham bog‘liq.

Eng samarali yondashuv — bu ma’no, funksiya va estetik ta’sirni kompleks tarzda qayta yaratishga qaratilgan strategiyadir.

Foydalanilgan adabiyotlar (ilmiy kuchaytirilgan)

1. Baker, M. (2018). In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge.
2. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. Prentice Hall.

3. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Brill.
4. Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press.
5. Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. Routledge.
6. House, J. (2015). *Translation Quality Assessment*. Routledge.
7. Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. Routledge.
8. Jakobson, R. (1959). "On Linguistic Aspects of Translation."
9. Saussure, F. de. (1983). *Course in General Linguistics*.
10. Safarov, Sh. (2008). *Pragmalingvistika*. Toshkent.
11. Nurmonov, A. (2010). *Tilshunoslik asoslari*. Toshkent.
12. Hakimov, M. (2013). *Lingvistik va pragmatik tadqiqotlar*. Toshkent.